

HRAVÝ DEJEPIS 5

Str. 2, úloha 1

PREČO SA UČÍME DEJEPIS?

A Aby sme zdokonalili podmienky svojho napríklad:

B Aby sme poznali našich predkov a dokázali ho ochrániť pre budúce generácie,
napríklad:

C Aby sme v a filmoch vedeli rozlíšiť skutočnosť od vymysleného,
napríklad:

D Aby sme nevymýšľali, čo už bolo, napríklad:, ale naopak,
aby sme vymysleli niečo nové, napríklad:,
alebo zdokonalili to, čo už existuje, napríklad:

E Aby sme sa z chýb, ktorých sa dopustili naši predkovia v minulosti, napríklad:

F Aby sme spoznali život našich, a vedeli tak posúdiť, či sa nám žije lepšie, alebo nie, napríklad:

Str. 7, úloha 4

V súčasnosti používame gregoriánsky kalendár zo 16. storočia, ktorý má 12 mesiacov s 365 dňami, prípadne s 366 dňami v priestupnom roku. Nebolo to tak vždy. Náš kalendár vychádza z juliánskeho kalendára, ktorý zaviedol Gaius Julius Caesar a ten vychádzal z ešte starších starorímskych kalendárov.

V minulosti mal starorímsky kalendár len 10 mesiacov. Spočiatku boli mesiace len očíslované, no neskôr dostali svoje názvy. Rok začínal na jar, tak ako začínali poľnohospodárske práce, a teda za prvý mesiac bol stanovený Martius (marec) pomenovaný podľa boha Marsa. Po ňom nasledoval Aprilis pomenovaný podľa Aphru - etruskej bohyně. Maius bol pomenovaný podľa bohyně Maie, Junius podľa bohyně Juno. Potom nasledoval Quintilis, teda piaty mesiac, Sextilis - šiesty mesiac, September - siedmy mesiac, October - ôsmy mesiac, November - deviaty mesiac a napokon December - desiaty mesiac. Všetkých šesť mesiacov bolo pomenovaných podľa radových čísiel.

Kalendár bol neskôr doplnený o 11. a 12. mesiac, ale stále mal menej dní, ako je to v súčasnosti - mal len 355 dní. Názvy pridaných mesiacov boli Januarius nazvaný podľa boha Jánuša a Februarius podľa latinského slova, ktoré v preklade znamená očista, keďže sa v tomto mesiaci konali očistné obrady po zime. Ani tento kalendár však nedopomohol k vyrovnaniu počítania času k prírodnému dňaniu. Nápravu spočiatku vykonávali rímski kňazi - pontifikovia vkladáním doplnkového mesiaca Mercedonia každý druhý rok, ale ani to nevylepšilo situáciu, keďže neexistovali jednotné pravidlá a v čase vojen sa dokonca zabúdalo mesiac vkladať. Preto v roku 46 pred Kristom zaviedol Gaius Julius Caesar nový kalendár, ktorý mal 365 dní a 366 v priestupnom roku (každé 4 roky). Rovnako zaviedol, že prvým mesiacom v roku sa stal Januarius. Pomenovanie kalendára po Caesarovi pochádza až z neskoršieho obdobia po jeho smrti, rovnako ako aj premenovanie mesiaca Quintilis na mesiac Julius na jeho počesť. Ešte jeden mesiac bol neskôr premenovaný, a to mesiac Sextilis na Augustus, podľa prvého rímskeho cisára.

Juliánsky kalendár sa v Európe používal až do konca 16. storočia, kedy už bola výrazná odchýlka s astronomickým rokom, čo bol problém napríklad pri vypočítavaní Veľkej noci. Preto v roku 1582 pápež Gregor XIII. zaviedol gregoriánsky kalendár s tým, že v danom roku po 4. októbri nasledoval 15. október, čo znamená, že bolo vynechaných 10 dní, aby sa rozdiel minimalizoval. Ale ani tento kalendár nie je úplne totožný s astronomickým rokom, ale odchýlka narastie na 1 deň až za niekoľko tisícročí, teda je v súčasnosti zanedbateľná.

Str. 15, úloha 3

Text A

Archeológovia pri skúmaní jaskynného obydľia objavili predmety podobného tvaru, v jednej časti - pravdepodobne v spodnej - boli zaoblené a druhá časť - pravdepodobne vrchná - bola vytvarovaná do špicu. Predmet mal tiež po sebe vyhlbené žliabky a v blízkosti sa nachádzali aj drobné úlomky. Všetko nasvedčovalo tomu, že išlo o odštiepky, ktoré vznikli pri tvarovaní, keď ho človek opracovával druhým predmetom, kameňom, alebo parohom. Skúmaný objekt nebol rozsiahlych rozmerov, zmestil sa akurát do dlane.

Text B

Archeológovia pri skúmaní obydľia objavili predmety podobného tvaru s menšími odlišnosťami. Pravdepodobne slúžili rovnakému účelu. Boli to predmety podlhovasté, v jednej časti - pravdepodobne vrchnej - bolo tlačidlo, ktoré po stlačení vytlačilo akýsi hrot v druhej časti - pravdepodobne spodnej. Niektoré predmety nemali tlačidlo, ale kryt, ktorý sa umiestňoval na hrot. Oba druhy predmetov sa dali odskrutkovať. Vo vnútri bola akási tyčinka s náplňou, ktorá sa dala asi vymieňať a v tých predmetoch s tlačidlom bola pružina na vytlačenie hrotu. Predmet sa asi uchopil v ruke medzi palec a ukazovák.

Str. 20 - 21, úloha 2

A: Nemecký kronikár a biskup Otto z Freisingu o Uhorsku a Uhroch, polovica 12. storočia

Táto krajina, oddávna nazývaná Panónia, je obkolesená lesmi a pohoriami, a to najmä Apeninami vo vnútrozemí sú dlhočizné rovinaté pláne, ktoré pretínajú rieky a bystriny a ktoré oplývajú lesmi s množstvom rozmanitých druhov zveriny... Ako bolo povedané, ponúka teda od prirodzenosti krásny pohľad, ako je však pri barbarských národoch obvyklé, nekrášlia ju stavby ani múry hradieb, a hranice vytvárajú ani nie tak pohoria a lesy, ako skôr prudké toky mohutných riek. Na východe kde sa chýrna rieka Sáva vlieva do Dunaja, hraničí s Bulharskom, na západe s Moravou a markgrófstvom východných Nemcov, na juhu s Chorvátskom, Dalmáciou, Istriou a Korutánskom, na severe s Čechmi, Poľskom, Ruskom, na juhovýchode s Ramou, na severovýchode nasleduje rovinatá krajina Pečenehov a Falonov, kde možno loviť množstvo zveriny, ale pluh či motyku sotva poznajú.... Spomínaní Uhri majú mrzký výzor tváre s hlboko vpadnutými očami, sú nízkeho vzrastu; ich zvyky a reč sú barbarské a divoké, takže právom možno viniť osud alebo sa čudovať Božej trpezlivosti, že takýmto ľudským ohavám, ktorých nemôžem označiť ani za ľudí, dala do užívania takú utešenú krajinu... .

B: Zákony kráľa Ladislava I., v rokoch 1077 - 1092

II. zákonník

5. O vystopovaní kradnutej veci

Ak niekto sleduje stopy kradnutého statku, nech vyšle posla do tej dediny, do ktorej vedú stopy, aby obyvatelia dediny nenarušili vyhnaním svojich zvierat sledované stopy. Ak by to zanovito predsa len urobili, nech zaplatia stratené veci. Ak dedinčania vyženú svoj dobytok skôr než by sa dostavil posol, v takom prípade nech ide hľadať stratenú vec s vhodnými vyšetrovateľmi a nech prehľadá každý dom, ako uzná za vhodné. Keď mu to znemožnia, nech sú postavení pred súd, a keď sa potvrdí ich vina, nech zhnú ako zlodeji, ak sa očistia, nech zaplatia za bránenie päťdesiat penzí.

C: Súpis majetkov a príjmov z obdobia kráľa Bela III., asi 1185 - 1193

Panstvo Uhorska. Hranice Uhorského kráľovstva a rozsah jeho moci.

V Uhorskom kráľovstve kráľa Bela sú tieto krajiny: Uhorsko ako hlavná časť kráľovstva, Chorvátsko, Dalmácia a Rama. V Uhorsku sú dve arcibiskupské sídla: ostrihomské a kaločské. Ostrihomské má z kráľovského dvora mincí šesťtisíc hrivien, má jednu mincovňu a je metropolou Uhorska. Kaločské má sídlo v Bači a má dvetisícpäťsto hrivien.

D: List Bela IV. pápežovi Gregorovi IX., 1241

Najsvätejšiemu v Kristu otcovi Gregorovi, z Božej milosti najvyššiemu kňazovi presvätej Rímskej cirkvi, Belo, z tejskej milosti kráľ Uhorska tak vo všetkom povinný, ako aj oddaný úctu... Preto nešťastné a poľutovaniahodné udalosti, ktoré nás a Uhorské kráľovstvo zastihli vpádom tatárskeho vojska, zúriaceho zvieracou ukrutnosťou, zverujeme Vašej otcovskej láske spoliehajúci na Vás. Nedávno totiž okolo sviatku Zmŕtvychvstania Pána vstúpili do Uhorska prudko a vo veľkom množstve a bez rozdielu veku a pohlavia, všetkých ktorých mohli zastihnúť pozabíjali, kostoly a miesta zasvätené Božiemu menu ohňom, pobitím ľudí a inými svojimi výčinmi znesvätili, oslavujú, že všetkých najmä kresťanov podrobili svojmu panstvu. Navrhujeme a zaprisaháme Vás, nech vystúpi teda starostlivosť Vašej Svätosti na pomoc kresťanskému ľudu a rada a pomoc nám a Uhorskému kráľovstvu nech udelí vykúpenie a vaša starostlivosť nech ráči predísť skaze sveta...

E: Výsady spišských kopijníkov, 1243

Belo, z Božej milosti kráľ Uhorska, Dalmácie, Chorvátska, Ramy, Srbska, Haličska, Vladimírsk a Kumánska - dávame na vedomie všetkým, tak prítomným, ako aj budúcim, ktorí do tejto listiny nahliadnu, že my všetkých šľachticov zo Spiša chceme zachovať v slobodách, ktoré mali oddávna: žiaden z nich nebude povinný platiť nijaké dane alebo poplatky, len také, akými sú všeobecne povinní kráľovskí servienti a iní šľachtici. ...Spišský župan nemôže ich ani ich poddaných súdiť okrem záležitostí týkajúcich sa krádeže, desiatkov a mincí. Menšie spory medzi nimi bude súdiť sudca, ktorého si slobodne zvolia...

REPUBLIKA ČESKOSLOVENSKÁ. — CSEHSZLOVÁK KÖZTÁRSASÁG.

Zem: SLOVENSKO. Župa: *Košice* Šk. inspektorát: *Košice*
 Országrész: *Slovensko* Megye: *Košice* Tanfelügyelőség: *Košice*
 Školský rok: 1924/25. Číslo: 5. szám.
 Tane: *Hát* triedna: *állami* Földművelésügyi iskola v: *Košice* —
 osztály: *állami* népiskola

U škól súkromných s právom verejnosti: — Nyilvánossággi joggal felruházott magániskoláknál:
 Právo verejnosti udelené ministerským výnosom zo dňa: éis.....
 A nyilvánossággi jog a minisztérium 19... évi..... hó..... n kelt..... sz. a rendeletével adatott meg.

Vysvedčenie - Bizonyítvány

Búza Jolán

naroden dňa: *19. február 17.* v *Košice* v župe: *Košice* vármegyében
 született *1914. február 17.* *Košice* n *Košice* vármegyében
 v. ref. vallású, iskolába kezdett járni évi hó n,
 do školy tunajšej dňa Bol zia oddelenia triedy
 ezen iskolába évi hó n. Mint a *IV.* osztály *C.* csoportjának tanulója

a obdržal tieto známky: — a következő osztályzatot érdemelt:

Vo štvrtroku — Évnegyedben		I.	II.	III.	IV.
Mravy — Magaviselet		1	1	1	1
Pílnosť — Szorgalom		1	1	1	1
Úspěch - Előmenetel					
vo vieroňauke - hittanban		1	1	1	1
v občianskej nauke a výchove polgári jogok- és kötelességekben		1	1	1	1
v slovenskom jazyku szlovák nyelvben	v čítaní - olvasásban	1	1	1	1
	v mlúvničí a v pravopise nyelvtanban és helyesírásban	2	2	2	2
	v slohu - fogalmazásban	2	2	2	2
v jazyku vyučovacom tannyelvben	v čítaní - olvasásban	1	1	1	1
	v mlúvničí a v pravopise nyelvtanban és helyesírásban	2	1	1	1
	v slohu - fogalmazásban	2	1	1	1
v prvouke beszéd- és értelemgyakorlatban		-	-	2	2
vo vlastivede honismeretetésben		-	-	-	-
v zemepise - földrajzban		1	1	1	1
v dejepise - történetben		1	1	1	1
v prírodopise - természetrajzban		1	1	1	1
v prírodopyte - természettanban		2	1	1	1
v počtovaní a merbe - számtanban és mértanban		1	1	1	1
v kreslení - rajzban		2	2	2	1
v písaní - szépirásban		2	1	1	1
v speve - énekben		1	1	1	1
v ručných prácach výchovných nevelő kézimunkában		-	-	-	-
v ručných prácach ženských női kézimunkában		1	1	1	1
v telesnej výchove - tornázásban		2	2	2	2
Zovňajšok písomných prác Írásbeli dolgozatainak külalakja		1	1	1	1
Zameškal Mulasztott	ospravedlnených igazolt	-	10	4	4
	neospravedlnených igazolatlan	-			
Vysvedčenie vydané bolo dňa: Bizonyítvány kiadott:		1924. 8/15	1925. 2/31	1925. 10/16	1925. 12/24

Na základe svedectva chudoby
bez kolka a poplatku.

vydareného mat. n. p. v. 33749/27

Rodný list.

Župa: *Tr. (Trnava)*
Mesto: *Trnava*

Bežné číslo	Doba narodenia (deň, mesiac, rok)	Meno dieťaťa, pohlavie, náboženstvo	Meno a priezvisko, za nesťvanie (postavenie) a bydlisko		vek	Miesto narodenia, keď matka nepo-rodila v svojom bydlisku	Prípadné poznámky pred podpisom. — Podpisy.
			rodičov	náboženstvo			
	19. feb. 1914	Jolana	Julius Burač	ref.	35	—	Julius Burač v. x. ornamen.
	19. feb. 1914	Girola	Julianna Jurga — Pastorová	ref.	31	—	fol. Burač Slobo v. x. n. matrikárska
210.							

Dodatočné zápisy. Opravy.

Svedčím, že sa tento výťah ^{deťom} _{obsahuje} srovnáva s matrikou narodených *Trnava* matrikárskeho obvodu.

Trnava, 3. okt. 1927

Blalický
matrikář.
(Číslo výtahu 3. m. u.)

Str. 43, úloha 3

V minulosti boli možnosti prepravovania sa po súši nasledovné. Človek mohol ísť pešo, využiť jazdu na koni, alebo cestovať v súkromnom kočiari, ale najrýchlejšie sa na dlhšie vzdialenosti vedel prepraviť pravidelnými dostavníkovými spojmi. Takáto preprava bola spojená s potrebou siete ciest, ktoré boli často v zlom stave, existenciou zázajdných hostincov a prepriahacích staníc.

Cestu dostavníkom bolo potrebné vopred objednať a zaplatiť. Čas bol pri tomto type dopravy presne stanovený a musel sa dodržať. Na nikoho sa nečakalo. Ak by sa cestujúci omeškal, nemal by nárok na vrátenie peňazí. Na prepravu bola povolená príručná batožina určitej hmotnosti. Nadrozmerná, ťažšia batožina sa priplácala a musela sa vopred doručiť na stanovené miesto s označením mena cestujúceho a cieľovým miestom.

Pravidelné dostavníkové spoje mali určený presný časový harmonogram, ktorý poznali zákazníci, ale aj pracovníci hostincov a prepriahacích staníc. Napríklad 5 minút muselo trvať prepriahanie koní, 10 minút expedícia batožiny, pol až trištvrtedinu bol stanovený čas na konzumáciu jedla a to v hostinci, kde to bolo vopred objednané za pevne stanovené ceny. Iná spoločnosť okrem prepriahnutia koní zastavovala počas jazdy ráno, kde bol vyčlenený čas pol hodinu na kávu a potom na obed a večeru v trvaní 1 hodiny. Správne mala cestujúcich čakať na stoloch hostincov už pripravená polievka a výdaj jedla mal prebiehať hneď po príchode. Avšak niektoré hostince naschvál zdržiavali roznos jedla, zákazníkov obslúžili, keď už boli kone pripravené a dostavník už chcel odísť. Cestujúci potom častokrát nestihli dojesť svoje pokrmy a i napriek tomu museli zaplatiť vopred stanovenú sumu. Príchod a odchod dostavníkov ohlasovalo hlasné trúbenie.

I napriek tomu, že cestovanie nebolo pohodlné a v niektorých prípadoch bolo sprevádzané nepríjemnosťami, napríklad so stravovaním, preprava dostavníkmi bola využívaná a to hlavne z dôvodu najrýchlejšieho spôsobu cestovania.

Str. 48, úloha 3

ROZHOVOR S KRIŠTOFOM KOLUMBOM

„Prečo ste uskutočnili svoju plavbu?“

„Kam ste sa dopravili?“ „*Naše lode priplávali na pevninu ostrova, ktorý som nazval San Salvador.*“

„Ako sa nazývali vaše lode?“ „*Pinta, Nina a Santa Maria.*“

ROZHOVOR S

„Prečo ste uskutočnili svoju plavbu?“ „*Chcel som dokázať, že môj predchodca Krištof objavil nový svetadiel.*“

„Čo je podľa vás pomenované?“

„V ktorom storočí sa tak udialo?“ „*V 16. storočí.*“

ROZHOVOR S NOVOUSADLÍKOM AMERIKY

„Prečo ste sa rozhodli presťahovať do Ameriky?“

„Aké ďalšie dôvody mali ostatní ľudia na presťahovanie sa do Ameriky?“

„Aký máte vzťah k pôvodnému obyvateľstvu?“

ROZHOVOR S INDIÁNOM

„Prečo vás nazývajú Indiánmi?“

„Ako ste prijali príchod Európanov do Ameriky?“

„Čo sa zmenilo vo vašom živote po príchode Európanov?“

ROZHOVOR S OBCHODNÍKOM Z EURÓPY

„Čo privádzate do Ameriky?“

„Čo vyvážate z Ameriky?“

„Aký je váš názor na postavenie otrokov v spoločnosti?“

ROZHOVOR S

„Akej ste rasy?“ „*Som ekvatoriálnej rasy, často ma nazývajú černochoom, lebo mám tmavú pokožku.*“

„Prečo vás priviezli do Ameriky?“

„Aké máte práva?“

Str. 49, úloha 6

Jozef Murgaš sa narodil 17.2.1864 v Tajove. Študoval na gymnáziu v Banskej Bystrici. Zaujímal ho predovšetkým kreslenie a elektrotechnika. V roku 1888 bol vysvätený za rímskokatolíckeho kňaza. V 1889 – 1890 študoval maliarstvo v Budapešti, potom štyri roky na Akadémii výtvarného umenia v Mníchove. Už na štúdiách sa zaujímal o elektrotechniku.

V roku 1896 odchádza do USA do novozaloženej baníckej obce Wilkes Barre, kde žilo 300 slovenských rodín. Tu sa pričínal o zriadenie školy, knižnice, telocvične, vybudoval ihriská, kúpele a začal sa hlbšie zaujímať o elektrotechniku.

2. októbra 1903 podal Jozef Murgaš vo Washingtone svoju prvú prihlášku na uznanie patentu a 10. mája 1904 mu pridelil Federálny patentový úrad vo Washingtone dva patenty. Prvý známy ako Zariadenie na bezdrôtovú telegrafiu a druhý ako Spôsob prenášania správ bezdrôtovou telegrafiou.

Jeho najvýznamnejším objavom je dosiahnutie bezdrôtového prenosu hovoreného slova pred svedkami, čím sa zapísal do histórie ako vynálezca rádia. Vôbec prvý raz sa mu to podarilo už 27. apríla 1905.

Bol známy aj ako zberateľ húb, nerastov a rastlín, mal unikátnu zbierku hmyzu, najmä motýľov (asi 9 000 exemplárov).

Počas 1. svetovej vojny spolupracoval s hnutím, ktoré sa snažilo o vznik Československa. Na Slovensko sa vrátil v roku 1920. Chcel sa tu usadiť natrvalo a vyučovať elektrotechniku, čo mu ale úrady neumožnili. Dôvodom bolo nedostatočné vzdelanie. Ponúkli mu vyučovať náboženstvo na niektorej slovenskej škole. Murgaš znechutený sa vrátil naspäť do USA. Zomrel 11. mája 1929 vo Wilkes Barre.

V rodnom Tajove na tamajšom cintoríne má od roku 1999 symbolický hrob.

Str. 69, úloha 6

11. novembra 1918 o 11. hodine a 11. minúte zaznela posledná salva pri podpise prímeria v Compiégne vo Francúzsku, ktorým sa skončila prvá svetová vojna. Každý rok v tento deň si svet pripomína Medzinárodný deň veteránov. Symbolom konca 1. svetovej vojny sa stali červené maky.

Kanadský vojenský lekár John McCrae zložil v máji 1915, keď sa v oblasti západného Flámska zúčastnil bitky o belgické mestečko Ypres, báseň o divých makoch na hrobch padlých.

Na flámskych poliach

Na poliach flámskych kvitnú maky divé,

Rad za radom lemujú biele kríže clivé.

Tu ležíme.

Na oblohe škovránky statočne svoju pieseň spievajú,

Hukotom zbraní pod nimi neprestajne rušenú.

...

Náš boj však zasa iní prevezmú.

Do vašich rúk dáme svoju pochodeň

a vy ju neste v diaľ.

Ak by Vám zhasla,

spomeňte si na náš žiaľ,

že sme tu padli zbytočne.

Len divé maky červené ďalej rastú na poliach flámskych.